

F O L Y Ó I R A T S Z E M L E

133

001.4:541.4

Kémiai vegyületek elnevezésének szintézise. - /0 szinteze nazvanij himicseszkih szoedinenij/ - LANGLEBEN, M.M. - Naucsko-Tehnicsezskaja Informacija, 1965.okt. p. 18-25.

A kémiai szövegek automatikus analizise során fontos feladat a vegyületek elnevezésének megkülönböztetése és azonosítása. A vegyületek elnevezésének morfológiája azonban eltér a természetes nyelvek morfológiájától. Ezért ezen elnevezések nyelvét formalizálni kell, és ki kell dolgozni a kémiai nomenklatura-nyelvet. A vegyületek meghatározására szolgáló szerkezeti képletek és elnevezések más-más mesterséges nyelvet képeznek, és értelmezésük a vegyi képletek segítségével történik. A szerkezeti képletek és elnevezések összehasonlítása a nomenklatura-nyelv kidolgozásának szemantikai oldala, de lehetőség van a szintaktikai vizsgálatra is; ezzel kapcsolatban bemutatja a nomenklatura nyelv kidolgozásának ún. szintetizáló modelljét, és ezt a modellt elkészíti a sziszhidrát vegyület-csoport esetére. A nomenklatura-nyelv kidolgozásával egyidőben épül fel azoknak a strukturális formuláknak a rendszere, amelyek lehetővé teszik a nomenklatura-nyelv kifejezéseinek értelmezését. Tartalmazza a feladat megoldásának algoritmusát is.

/V.P./

134

001.815:002.513.5:547

A reakciók automatikus indexelése a szerves kémiai információ-visszakereső rendszerek esetében. - /Avtomaticsezskoje indeksirovanie reakcij v informacionnopoiskovuh szisztemah dlja organicseszkoj himii/ - MISCSENKO, G.L. - SEPTER, A.M. - VLEDC, G.E. - Naucsko-Tehnicsezskaja Informacija, 1965.okt. p. 13-17.

A VINITI-ben elektronikus számítógépre speciális kémiai információvisszakereső rendszert dolgoztak ki. A tárolt információk vegyületekkel és reakciókkal kapcsolatosak. A vegyületek szerkezeti képleteinek a gépbe történő bevitelére szabad-mezős kódolási rendszert dolgoztak ki. A reakciók visszakeresése során azonban célszerűnek találták, hogy ne a konkrét reakciók egyenleteit, hanem azok ún. visszakeresési megfelelőit használják fel, melyek a keresés szempontjából fontos jellemzőkkel kapcsolatban több információt tartalmaznak. Az ilyen visszakeresési megfelelők manuális indexelés útján történő meghatározása nagy szakképzettségű munkatársak lekötését jelentette volna, ezért automatizálni kellett a konkrét reakcióegyenleteknek a speciális információvisszakereső nyelvre történő lefordítását. A szerkezeti képletekre alapítva leegyszerűsített desz-

kriptor típusu nyelvet dolgoztak ki. Elkészítették az automatizált indexelés algoritmusát, közlik a reakcióknak az algoritmus alapján történő indexelése során a hatékonysággal kapcsolatos tapasztalataikat, valamint azokat az eredményeket, amelyeket az algoritmus alapján készített program felhasználásával az Ural 4 számítógépen értek.

/V.P./

135

001.815:05

Polyóiratkötet indexe. - /Index to periodical volume/ - NARAYANA, G.J. - RAMASNAMI, K. - Indexer, 4.k. 3.sz. 1965. p. 59-63, 89.

A folyóiratkötetek tárgymutatója a primér anyag heterogén jellege miatt merőben különbözik a könyvektől. A folyóiratokon belül is más-más azonban a különböző típusu /tudományos közleményeket közreadó, általános műszaki vagy tudományos tárgykörű, műszaki-szakterületi, vállalati és kereskedelmi, referáló stb./ folyóiratok indexelési módja. Egy-egy folyóiraton belül tovább kell differenciálni az indexelési megoldást a közölt anyag műfaja szerint: másként a cikkekét, a hiranyagét, a könyv vagy irodalomszemléét, a kereskedelmi rovatét stb. Maguk a tárgyszavak a dokumentum címéből választott, tartalmát jellemző szavak, a szövegből választott tárgyszavak, saját alkotásu tárgyszavak, meghatározott osztályozórendszer vezérszavai, tárgyszókapcsolatok vagy ezek párosításai lehetnek. A tárgyszavazás 12 "arany szabálya" közül számottevőbbek: a címből választott tárgyszó után a teljes címet, az invertált címre szöveget vagy a rotációs címet kell megadni; a bokrosítást különösen az általános jellegű és a kutatási eredményeket közlő folyóiratok esetében kell kerülni; az egy dokumentumon belül indexelt különböző műfajú anyagok esetében a műfajt jelölni kell. Az indexelésre amerikai, angol és indiai szabványok jelentek már meg.

/H.G./

136

001.815:533.6

Aerodinamikai tárgykörű dokumentumok elemző indexe. - /An analytical index to documents on Aerodynamics/ - WRIGHT, R.C. - Indexer, 4.k. 3.sz. 1965. p. 81-82.

A sok különböző szempontu feltárást kívánó aerodinamikai kutatási jelentések és publikált dokumentumok osztályozására az ETO és a NACA osztályozórendszere egyaránt alkalmatlannak bizonyultak. Ezért a Royal Aircraft Establishment-ben saját osztályozórendszert alakítottak ki: ehhez 420 tárgyszót határoztak meg, amelyeket 16 kategóriába soroltak. A próbamenet során előbb 700 kutatási jelentést tárgyszavaztak és lyukasztottak gépi lyukkártyába, majd a dokumentumok alapján 100 visszakeresést végeztek. Ebből 54 már az első menetben sikeres volt; új tárgyszavak bevonása után a második menetben ujjabb 20 vezetett eredményre. A harmadik menet után már csak 15 visszakeresés maradt eredménytelen. Ezeket részletesen elemezték, s kitűnt, hogy 12 esetben nem tárták fel a dokumentumok keresett

részletét és csak 3 esetben volt az eredménytelenség oka az osztályozórendszer. Ujabb vizsgálatok után ismét módosították a tárgyszórendszert: figyelembe vették, hogy egy-egy tárgyszóval hány dokumentumot jellemeztek az elmúlt időszakban. Jelenleg évi 2500 dokumentummal gyarapodik a tár; egy-egy dokumentumot átlag 15-18 tárgyszóval tárnak fel; ennek időszükséglete a kódolással együtt 12 perc.

/H.G./

137

002.35:658.386

Dokumentalista-képzés Kanadában: a McGill-i oktatás. - /Canadian training for documentalists: the McGill Approach/ - ANDERSON, B. - Bulletin AID, 4.k. 3.sz. 1965. p. 33-34.

Kanadában nem határolódott el a dokumentalista és a szakkönyvtáros tevékenysége, és csak ujabban kezdik a "szakkönyvtár" "tájékoztató központ"-nak nevezni. Ma kb. 600 szakkönyvtár azaz tájékoztató központ van Kanadában, amelyekben 750 hivatásos könyvtáros és közel kétszer annyi kisegítő működik. Hivatásos könyvtárosokat három angol, egy francia és egy két nyelvű egyetem képez. A hallgatók egyetemi fokozat megszerzése után egy év alatt szerzik meg a könyvtárosi képzettséget: az első félévben általános könyvtárosi tárgyakat hallgatnak, a második félévben szakosítják őket. Más államok dokumentalista-képzéséhez viszonyítva nem kapnak kellő súlyt a gépesítési kérdések: ezekre főként az ösztöndíjakat adó vállalatok helyeznek súlyt, amelyek ösztöndíjaikkal számológépes és elektronikus adatfeldolgozási tanfolyamokat is elvégezhetnek. Ettől a felfogástól a McGill-i egyetem tér el, amelyik két év alatt képez könyvtárosokat, és jelentős óraszámában foglalkozik főleg elektronikus gépesítési kérdésekkel. A McGill egyetemen a könyvtárosképzés második évének hallgatására olyan gyakorló könyvtárosok is beiratkozhatnak, akiknek már van alsóbbfokú könyvtárosi végzettségük.

/H.G./

138

002.5:681.177

Információk differenciált szétosztási rendszere számoló-lyukasztógépek alkalmazásával. - /Sistema differencirovannogo raspredelenija informacii sz primeneniem szcsetno-perforacionnüh masin/ - KUZNECOV, O.A. - HRUMOV, L.N. - Naucsno-Tehnicoszskaja Informacija, 8.sz. 1965.aug. p. 25-31.

Információk differenciált szétosztási rendszerével végzett gépesített megoldású kísérletek célja a folyó információk differenciált szétosztása a tekintetbe jövő munkatársakhoz igényeiknek megfelelően.

Az érkező információk és a tudományos munkatársak igényeinek indexelésére az ETO-t használják, s dokumentumok kimenő adatainak és a munkatársak címeinek - címzettek - kódolására a számjegyes kódokat alkalmazzák. A visszakeresés számító-lyukasztó berendezés segítségével.

vel történik. Az ETO jelzetek maximális használt hosszúsága - 20 jel. Információhordozóként 80-oszlopos lyukkártya szolgál.

A differenciált információelosztási rendszer kétféle információ áramlás feldolgozásán alapul: az egyik a beérkező információk, a másik a munkatársak információigényei. A munka fő szakaszai: 1. annotációk készítése, a dokumentumok szakozása és az információforrások kódolása; 2. az ETO jelzetek és információforrások kódjainak átvitele lyukkártyákra; 3. a munkatársak kérdéseinek, az ETO jelzetek és a munkatársak címeinek átvitele a lyukkártyákra; 4. a dokumentumok és a munkatársi igények lyukkártyáinak válogatása; 5. közös lyukkártyák készítése; 6. táblázatkészítés; 7. lyukkártyák kombinálása a munkatársak címeivel - címzettekkel -; 8. az annotációk közlése a munkatársakkal és az információk kiértékelése; 9. az összesített adatok lyukasztása a lyukkártyákra, amelyeket a munkatársak közöltek; 10. az információk felhasználása, hatékonyságának értékelése.

A rendszert 300 munkatárs és 10 000 kérdés kiszolgálására irányozták elő.

/P.S./

139

002.513.5

Halmazképzési kísérletek dokumentumok asszociációs visszakeresésére. - /Some Clumping Experiments for Associative Document Retrieval/ - DALE, A.G. - DALE, N. - American Documentation, 16.k. 1.sz. 1965. p. 5-9.

A mellérendelő indexrendszerek hatásfoka a dokumentumok számának növekedésével hirtelen csökken. Az asszociációs visszakereső rendszerekben ez nem tapasztalható. Ezekben az igénylők kérdéseit sem kell egy külön tézaurusz vagy tárgyszójegyzék kifejezéseire konvertálni. Az asszociációs rendszer másik előnye, hogy a tárgyszavakat az eredeti dokumentumok szövegéből emelhetik ki akár kevésbé avatott feldolgozók is. A több dokumentumban is együtt szereplő ún. asszociált tárgyszavak halmazt alkotnak; természetesen egy tárgyszó több halmazba is tartozhat. Visszakereséskor kettes számrendszerű mátrix fejezi ki, hogy az adott tárgyszó tagja-e egy halmaznak; egy másik mérőszám azt mutatja, hogy egy dokumentum hány tárgyszava tagja az egyes halmazoknak. Visszakereséskor az minősül releváns dokumentumnak, amelyik vagy 1. tartalmazza az igénylő kérdésnek valamennyi tárgyszavát, 2. vagy saját tárgyszavainak halmaza tartalmazza az igénylő kérdésnek tárgyszavaiból alkotott halmazt. A halmazképzést 200 dokumentumból digitális számológépre vitték; ez képezte az egyes dokumentumok tárgyszavai alapján a halmazokat, és végezte a visszakereséseket a relevancia említett két kritériumának a vizsgálatával.

/H.G./

140

002.513.5

Az információ-visszakeresés logikája. - /On the logic of information retrieval/ - GOFFMAN, W. - Information Storage and Retrieval, 2.k. 4.sz. 1965. aug. p. 217-220.

294

Bebizonyították, hogy a Boole-algebra diszjunkciójának, konjunkciójának, negációjának és implikációjának 1 vagy 0 alaku igazságértékei alkalmazhatók az információvisszakeresés céljaira. A visszakeresés kérdésének ugyanis kettőnél több igazságértékkel kell rendelkeznie, hiszen a rá visszakeresett információ különböző mértékű lehet. Erre a logikai feladatra a Reichenbach által javasolt valószínűségi logika látszik a legalkalmasabbnak. E szerint a logikai értékeket az ábécé nagybetűivel, az igazságértékeket pedig kisbetűvel jelezve.

1. ha $F/P/ \equiv \neg P$, akkor $f/p/ = 1-p$
 2. ha $F/P,Q/ \equiv P \wedge Q$, akkor $f/p,q/ = p \cdot q$
 3. ha $F/P,Q/ \equiv P \vee Q$, akkor $f/p,q/ = p+q-p \cdot q$,
 4. ha $F/P,Q/ \Rightarrow P \rightarrow Q$, akkor $f/p,q/ = 1-p+p \cdot q$,
 ahol F logikai értékfüggvényt, f pedig igazságértékfüggvényt jelöl. Ezzel az igazságérték-táblázatba az információ-visszakeresés követelményeinek megfelelően nem 0 vagy 1, hanem több érték kerül.

/H.G./

141

002.513.5:676.815.2

Vizuális lyukkártyákat alkalmazó információvisszakereső rendszer kiépítéséhez szükséges eszközök. - /Komplekt oborudovaniya dlya dokumental'nyh informacionno-poiskovuh szisztem na szuperpozicion-nuh perfokartah/ - CSERNÜJ, A.I. - CSERNÜJ, I.I. - Naucsno-Tehniczeszkaja Informacija, 9.sz. 1965.szept. p. 28-31.

A VINITI módszertani osztálya kidolgozta azokat az eszközöket, amelyek a vizuális lyukkártyákat alkalmazó információvisszakereső rendszer kiépítéséhez szükségesek. Megtervezték a vizuális lyukkártyákat, az elektromos meghajtású kártyalyukasztót és a visszakeresést, a lyukak egybeesésének megállapítását megkönnyítő kivilágítható ernyőt. A kártya 282 x 253 mm méretű és 9000 dokumentum kapacitású. Megtervezésekor optimális megoldást kerestek a következő egymásnak ellentmondó kívánalmak kielégítésére: lehetőséget nagy kapacitás, minimális méretek és nem túl szigorú pontossági követelmények a lyukasztóval kapcsolatban. A kártyákat foto-ofszet eljárással állítják elő: 5000 kártyát egy lemezről. - A lyukasztógép tervezésekor a több kártyát egyszerre lyukasztó, sorozatlyukasztó és az egyes lyukasztó között kellett választani, s a döntés az utóbbira esett. Elektromágnessel működő, ütve lyukasztó egyszerű berendezést dolgoztak ki, melynek rajzát és adatait részletesen közli. A kártyák átvilágítására szolgáló ernyő 4 db 120 wattos égőt tartalmaz, és beállítási szöge változtatható.

/V.P./

142

002.513.5:681.3:541.6

Kémiai szerkezeti képletek topológiai ábrázolása az elektronikus számológépeket felhasználó dokumentációban. - /Eine topologische Kurzdarstellung chemischer Strukturformeln für die Dokumentation mit elektronischen Rechenanlagen/ - MEYER, E. - Information Storage and Retrieval, 2.k. 4.sz. 1965.aug. p. 205-215.

295

Kémiai szerkezeti képletek topológiai kódolását először Mooers javasolta. Az eljárás előnye, hogy kis helyen tárolja mindazokat az adatokat, amelyek lehetővé teszik a visszakeresést a tetszés szerinti szerkezeti elemek vagy reakció-típusok szerint. A szerkezeti képletet 12 x 15-ös osztású raszterre viszik fel, amelynek pontjait be-
számozzák; a bejelölt pontokat vonalakkal kötik össze, amelyeket fotocella érzékel. A fotocella szalaglyukasztó berendezést vezérel. Mivel a raszterpontokat összekötő vonalak négyfélék lehetnek, a rasztert matrix-szá konvertálják, amelyben minden raszterpontnak négy számhely felel meg. A számhelyekre bittekbe kerülnek az információk, majd ebben a formában olvassák be ezeket a számológép mágnes-szalagos memóriájába. A szerkezeti képletek számítógépbe való beolvasásának költsége visszakeresésenként 17.- DM.

/H.G./

143

002.517.1:061.6.055

Kéziratok deponálása. - /O deponirovani rukopiszej/ - KALMUKOV, G.V. - Naucsno-Tehnicoszkaja Informacija, 8.sz. 1965. p. 3-4.

A Szovjetunió Tudományos Kutatómunkát Koordináló Állami Bizottsága 1965. április 19-i rendelete "A hazai műszaki-tudományos tájékoztatás megjavításáról" intézkedik kéziratoknak az össz-szövetségi és ágazati központi tájékoztatási szerveknél való letétbe helyezéséről. Ez a rendelkezés lehetőséget nyújt a tudományos kutató, a tervező-szerkesztő intézeteknek, a felsőoktatási szerveknek, a vállalatoknak és egyes szakembereknek olyan eredeti munkák, cikkek, díszszertációk, szemlék, monográfiák tanulmányozására, amelyeknek nagy példányszámu közreadása vagy műszaki-tudományos folyóiratokban való megjelentetése nem célszerű, amelyek azonban szakemberek vagy szervezettek szűkebb köre számára érdekesek lehetnek. Ilyen kéziratok a VINITI-nél vagy bármely össz-szövetségi, továbbá ágazati központi tájékoztatási intézetnél deponálhatók.

A letétbe helyezett kézirat tudományos munkának számít. A szerzőnek jogában áll később részben vagy egészben bármely kiadványban közreadni. A deponált kéziratot a VINITI Referatívnyj Zsurnáljában referálják, a bibliográfiai mutatóba felveszik és a "Deponált kéziratok katalógusá"-ban feltüntetik.

/P.S./

144

002.55:62:338/47/:061.4

A VDNH /-a szovjet össz-szövetségi népgazdasági kiállítás-/ taraszatalatai a hazai tudományos és technikai eredmények propagandájával kapcsolatban. - /Opit rabotü VDNH SZSZSZR po propagande dosztizsenij otecsestvennoj nauki i tehnikij/ - SESEGOLEV, A.F. - Naucsno-Tehnicoszkaja Informacija, 9.sz. 1965.szept. p. 18-20.

A szovjet össz-szövetségi népgazdasági kiállítás szervezési és felépítési alapelve jelenleg az, hogy iparágankénti tematikai bontást alkalmaz. A kiállítás munkájának számos formája alakult ki: a népgazdaság fejlesztésének legaktuálisabb problémáival un. tematikai kiál-

litások foglalkoznak, bemutatókat tartanak az ipar /és mezőgazdaság/ legújabb és legjobb termékeiből, és az ország különböző részeibe mozgó kiállításokat küldenek. A kiállításokat és bemutatókat felhasználják arra, hogy szemináriumokat, technikai tanácskozásokat, tapasztalat-átadó "iskolákat" rendezzenek. Ezekre neves ujitókat, fejlesztési szakembereket hívnak meg, és a résztvevőket szervezett formában ismertetik meg a kutatási eredményekkel és sorozatgyártási tapasztalatokkal. A propagandamunkához tartozik az is, hogy az ilyen tanácskozássok résztvevőit elviszik a legjobban dolgozó moszkvai gyárakba, ahol további gyakorlati tapasztalatokra tehetnek szert. Konkrétan kimutatható, hogy a VDNH műszaki-tudományos propagandamunkája eredményeképpen 1964-ben 3038 javaslat született jobb munkamódszerek, fejlettebb technológia stb. bevezetésére.

/V.P./

145

002.55:002.513.5

Az SDI rendszer vizsgálata. - /Investigations SDI/ - AITCHISON, T.M. - Aslib Proceedings, 17.k. 12.sz. 1965. p. 343-348.

A számítógépes SDI /Selective Dissemination of Information-az információ válogató szétsugárzása/ témafigyelési rendszerben az igénylők tárgyszavakkal megadják információk igényeiket; a tárgyszavazott egyes dokumentumok tárgyszavait a számítógép összeveti az egyes igénylőkével és megfelelés esetén kiírja számára a dokumentumot. A szolgáltatás jelentős eleme a visszacsatolás: az igénylők anyaguk átvétele után tájékoztatják használhatóságáról a tájékoztató szervet. Ezzel a rendszerrel végez kísérleteket 800 igénylő bevonásával a National Electronics Research Council, hogy hatékonyságát és gazdaságosságát lemérje. A tájékoztatás alapanyagát évi 15 000 angol nyelvű folyóiratközlemény, kutatási jelentés és konferenci anyag alkotja. A tárgyszavazásra az Engineers' Joint Council tézauruszát használják. A rendszer hatékonyságának reális elemzésére a 800 igénylőt úgy válogatták ki, hogy azok a tárgykör, a specializáltság foka és az igény szintje szempontjából minden igénylőcsoportot reprezentáljanak. Az igénylők típusai szerint külön-külön határozzák meg a zaj tűréshatárait.

A szolgáltatásban a dokumentumok címét, szerzőjét, bibliográfiai adatait és valamennyi tárgyszavát küldik meg az igénylőknek. Minden egyes dokumentum esetében az igénylő előre kódolt lyukkártyára lyukasztja rá a kapott információ használhatóságának adatait, és ezt küldi vissza a tájékoztató központnak. Egy éves kísérleti szakasz után kerül sor a kiválasztott 800 igénylő "információs habitusának" elemzésére; ekkor vizsgálják azt is, hogy milyen hatékonyságu lett volna, ha az elmúlt évben csak közleménycímeket, tárgyszavakkal kiegészített közleménycímeket vagy referátumot is küldtek volna az igénylőknek. Ekkor kerül sor annak elemzésére is, hogy a rendszer feltárása mennyire alkalmas az információvisszakeresésre. Az egész vizsgálat három évet vesz igénybe. 12 hónapig tart az előkészítés, vagyis a tárgyszórendszer kialakítása, az igénylők kiválasztása stb.; 6 hónapos a kísérleti időszak, amikor a feltérési mélységet határozzák meg, és a számítógép programozását dolgozzák

ki; 18 hónapot vesz igénybe az operatív tájékoztatás; végül 6 hónapot szánnak az értékelésre és a zárójelentés összeállítására. Az első két szakasz költsége mintegy 6000 angol font.

/H.G./

146

002.55:65.011.54:3

Tájékoztatási problémák a társadalomtudományokban, különös tekintettel a gépesítésre. - /Information problems in the social sciences, with special reference to mechanization/ - FOSKETT, D.J.- Aslib Proceedings, 17.k. 12.sz. 1965. p. 323-357., 328-337.

A társadalomtudományok tájékoztatási problémái ma hasonlóak a természettudományok 50 évvel ezelőtti problémáihoz. Különösen nehéz feladat a társadalomtudományokban a következetes terminológia kialakítása. Az eddigi kutatások eredményei a következőkben foglalhatók össze: 1. A számológépek felhasználásának egyik legnagyobb előnye, hogy lehetővé teszik nagymennyiségű statisztikai adat gyűjtését és rendszerezését. Ez események előrejelzése szempontjából igen jelentős; 2. Az információvisszakeresés előfeltétele a megfelelő osztályozórendszer kialakítása. A számológépes visszakeresés a jogi szövegek esetében volt a legnatékonyabb, ugyanis viszonylag ezek terminológiája a legrendezettebb. A műszaki szakterületekhez képest azonban még itt is igen sok volt irreleváns visszakeresés. A Centre d'Analyse Documentaire pour l'Afrique Noir a fiziológia, pszichológia, szociológia és antropológia szakterületén 3000 dokumentumot dolgozott már fel IBM 7090-es számológéppel; ezeket a SYNTOL rendszer szerint indexelték, amelyik a hagyományos logikai felosztásokat a fogalomkapcsolatok hálórendszerével párosítja.

A kísérletek egyik jelentős eredménye: meg kell alkotni azokat a szabályokat, amelyek szerint az információt igénylő kérdést a visszakeresési "stratégia" nyelvére lehet fordítani; 3. A KWIC index sem gyorsaság, sem egyszerű feldolgozás, sem hatékonyság szempontjából nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Egyes tájékoztató központok már nem is alkalmazzák feltáró munkájukban; 4. A gépi indexelés jól bevált; előfeltétele a jól kialakított vezérszórendszer. Figyelemreméltó, hogy a számológép viszont nem előfeltétele: egy Los Angeles-i könyvtár például számológépes rendszerét gépi lyukkártyás és hozzáépített folyamatosan működő mikrofilmes rendszerrel váltotta fel; 5. A társadalomtudományokban a lassabb avulás miatt különösen nagyméretű a számológéppel készített kódetkatalogus reneszansza; 6. A számológépes tartalmi feltárás szempontjából sokatigérek a tézauruszokkal végzett kísérletek; az utóbbi időben különös súlyt kaptak a fogalomalkotás kérdései, amelyeket osztálybesorolással azonosítanak - hiszen maguknak a fogalmaknak a természetét is feltételez egy rendszert. A rendszeren belül azonban a fogalmak nem hierarchikus, hanem többretű viszonyban állnak egymással. Ezek a legújabb kutatások arra utalnak, hogy a tájékoztatástudomány a társadalomtudományok egyike.

/H.G./

147

002.55:65.012.2

Módszertani utmutatások a tematikus tájékoztatási terv kidolgozásához. - /Methodische Hinweise für die Ausarbeitung des thematischen Informationsplanes/ - ZIID-Zeitschrift, 12.k. 4.sz. 1965.aug. p. 111-115.

A ZIID egy munkacsoportja kidolgozta a tervezés módszertanát. A cél az volt, hogy egy-egy szakterület információigényét komplexen biztosítsák, a munkaterületen az egyoldalúságokat és megszakításosságokat, amennyire lehet, megszüntessék és optimális felhasználást biztosító célirányított információáramlást érjenek el. A tervezés alapja a pontosan meghatározott információigény, eszköze a tematikus tájékoztatási terv. A tájékoztatási terv a tájékoztatási témák rendszerezett összefoglalása. Az információigény meghatározása a tervfeladatok alapján történik, a bemutatott formanyomtatványok felhasználásával. Az információigényt a felhasználó felettesének kell jóváhagyni. A vezetők határozzák meg a súlyponti feladatokat. Információt kell biztosítani a tervező és vezető szervezeteknek, a kutatóknak és tervezőknek, valamint a közvetlen termelésnek. Részletesen ismerteti a terv tartalmát, s a tervteljesítés ellenőrzésének módszereit. /V.P./

148

002.55:65.012.2

A tájékoztatási tervezés néhány szempontja. - /Einige Aspekte der Informationsplanung/ - STEFANIK, V. - ZIID-Zeitschrift, 12.k. 4.sz. 1965.aug. p. 107-110.

A szocialista tervgazdaságban objektíve lehetséges és szükséges a tájékoztatás tervezése is. A tájékoztatás tervezéséről két értelemben beszélhetünk: tervezhető a tájékoztatás az egyes kutatási és fejlesztési tervpontokkal kapcsolatban, másrészt tervezhető komplexen az egyes tájékoztató szervek tevékenysége, mint a vállalati vagy intézeti terv szerves része. Ezekkel kapcsolatban a szerző tapasztalatai alapján megfelelő strukturális sémát ismertet. Tágabb értelemben véve a tervezés körébe tartozik maga a teljes vezetési tevékenység: az információ bázis, a tájékoztatás tematikájának meghatározása az egyes tervfeladatoknak megfelelően, a tájékoztató tevékenység gazdaságosságának vizsgálata és megfelelő teljesítménynormák kidolgozása ill. előírása. - A cikk a problematikának csak egy részére terjed ki, s - a ZIID-Zeitschrift szerkesztősége szerint - az NDK-ban konkrétan foglalkoznak a kérdéssel. /V.P./

149

002.63/420/

Az angol Tudományos és Műszaki Tájékoztató Központ. - /Office for Scientific and Technical Information /OSTI// - Aslib Proceedings, 17.k. 8.sz. 1965. p. 246-249.

Az Aslib 1965. júniusi kongresszusán résztvevők a következő magyar szempontból is érdekes témákat vetették fel a hivatalos beszámoló után, amelyet a Natur 1965. július 17-i száma közölt: az OSTI-nak az Aslib-bel együttműködve nemzeti referáló központot kellene létrehozni; sürgető kívánság volt, hogy fordítsanak nagy gondot az un. ipari nyelvészek /fordítók és tolmácsok/ képzésére; növekszik a kereslet az un. information officer-ek iránt, de nehéz a tudományos fokozattal rendelkezőket megnyerni a tájékoztatás számára: ezért be kellene vezetni a kifejezetten tájékoztatástudományi tudományos fokozatot; ennek az un. information scientist-nek a képzése feltétlenül idegen nyelvek oktatását is magába kell hogy foglalja; az OSTI terveiben szerepel egy, a tevékenységét és eredményeit ismertető bulletin közreadása, amely hasonló lesz a Science Information Notes-hoz; bár szükség van Angliában is egy Information Clearing House /USA/ jellegű intézményre, ennek létrehozására a lehetőségek még nincsenek meg.

/H.G./

150

002.63/47/+002.66/47/

Az össz-szövetségi és ágazati tájékoztatási központok információs bázisai. - /Szpravocšno-informacionnue fondü veseszozjuznüh i otraszlevüh informacionnüh centrov/ - TUSKEVICS, N.I. - Naucsno-Tehnicseszakaja Informacija. 9.sz. 1965. szept. p. 3-5.

A Szovjetunió Tudományos és Műszaki Munkákat Koordináló Állami Bizottsága jóváhagyta "Az össz-szövetségi és ágazati központi tudományos és műszaki tájékoztatási szervek információs bázisainak típus-szabályzatát." Az ország állami információs bázisa az össz-szövetségi, ágazati központi, köztársasági, vállalati és intézeti tájékoztatási szervek információs bázisainak összessége. Részletesen ismerteti az állami információs bázis fő feladatait, melyeket 4 pontban foglal össze. Az ágazati információs bázist az ágazati központi tájékoztatási szerv, a tudományos kutató és tervező intézetek, valamint az ágazati vállalatok információs bázisa alkotja. Az össz-szövetségi és ágazati információs szervek kötelesek a legrövidebb időn belül kidolgozni és bevezetni az egységességet biztosító közös technikát. A KGST országok számára már megállapították a típus-információhordozókat: referátumokhoz a 80 gépi és peremlyukkártyát, a bibliográfiai tájékoztatáshoz pedig a bibliográfiai kardonokat. Ismerteti azokat a szempontokat, melyeket figyelembe kell venni az információs bázis kiépítésének ágazati tématerve összeállításánál, s megadja az információs bázis kiépítésének ajánlott sorrendjét, valamint az ajánlott információvisszakeresési rendszerek ismertetését.

/V.P./

151

002.66:025.3

Az információs kardonok anyagának kiválasztása az üzemben. - /Organizacija otbora materialov dlja informacionnüh kart na predprijatii/ - ABILEVSZKIJ, N.Sz. - OSANINA, A.I. - Naucsno-Tehnicseszakaja Informacija, 1965.okt. p. 3-6.

300

A Szovjetunióban a vállalatoknál elkészített információs kartonok felölelik az új gyártmányokra, a bevezetett vagy bevezetésre tervbe vett új technológiai eljárásokra, a folyamatban lévő és befejezett kutatások eredményeire, az egyszerűsítéssel, ésszerűsítéssel kapcsolatos javaslatokra vonatkozó valamennyi információt. Az információs kartonok előállításának menetét a szerzők az e téren kiváló munkát végző vállalatok példáján keresztül mutatják be: A kartonokat egy példányban az érintett osztály vagy műhely valamelyik munkatársa készíti el, s a témafelelősnek láttatnia kell. Ezután a kartont a tájékoztató irodához juttatják el, ahol ETO szerint osztályozzák, szerkesztik, s 2-4 példányban ismét leírják. E példányokból egy a tájékoztató iroda információs bázisának anyagát képezi, a többi a nagyobb tájékoztató központnak továbbítják, amely elvégzi a szükséges sokszorosítási munkát és eljuttatja az anyagot valamennyi érdekelt üzem tájékoztató irodájának. - Az ellenőrzés a terv alapján történik.

/V.P./

152

002.66:061.6

Tudományos kutatóintézet műszaki-tudományos tájékoztatási osztályának részvétele a tudományos kutató és gyakorlati szerkesztési munkákban. - /Ucsaszkie otdela naucsno-tehnicseszkoj informacii NII v naucsno-isszledovatel'szkih i opütno-konstruktorszkih rabotah/ - LOKSIN, Ju.H. - ALFEVA, N.A. - Naucsno-Tehnicseszkaja Informacija, 8.sz. 1965.aug. p. 7-9.

A NII Himmas leningradi fióköntézetének /Vegyipari Gépgyártási Tudományos Kutatóintézet/ műszaki-tudományos tájékoztatási osztálya, amelynek keretébe a tájékoztatási, a fordítási, a szerkesztői-kiadói, a propaganda és kiállítási csoport, továbbá a könyvtár, az archívum tartozik, a tudomány és technika eredményeiről az Intézet tematikája szerint két fő irányban folytat tájékoztatási munkát: általános információvisszakeresést és speciális információvisszakeresést konkrét témák szerint.

Az első irány szerinti munkában résztvesznek a műszaki-tudományos tájékoztatási osztály összes dolgozója, - míg a másodikban a témakurátor mérnök-dokumentalisták és a fordítók a könyvtár bibliográfusainak bevonásával. Ez a munka az Intézet tudományos kutatási tervéhez igazodik. A kurátorok munkatervét negyedévenként állapítják meg az Intézet éves tematikai tervének megfelelően. A mérnök-témakurátor a kutatás során bibliográfiai jegyzéket állít össze, amit a mérnök-kutatók átnéznek és utána a következő lépés a referáló vagy analitikai szemle készítése. A szemle fejezetcímeit a befejezett tudományos kutató vagy gyakorlati-szerkesztő munkáról szóló beszámolóban feltüntetik.

/P.S./

153

002.66:656/430.2/

Az információ és dokumentáció egységes rendszere a szállítás területén. /Az NDK Szállításiügyi Információs és Dokumentációs Központi Irodája munkájának tapasztalataiból/ - /Edinaja szisztema informacii i dokumentacii v oblaszti transzporta. / Iz opüta rabotu Central'nogo Bjuro Informacii i Dokumentacii v Oblaszti Transzporta GDR/ - MEJER, G. - Naucsno-Tehnicseszkaja Informacija, 8.sz. 1965.aug. p. 47-49.

301

Az ágazati tájékoztatási központ szerepét a szállítás területén az NDK-ban a Szállítási Tudományos Kutatóintézet mellett működő Központi Információs és Dokumentációs Iroda tölti be. Információs és dokumentációs alközpontokat hoztak létre a Szállításügyi Minisztérium tudományos-kutató és tervező-szerkesztő intézeteiben. A főbb szállítási szervezetekben tájékoztatási osztályok működnek.

A Központi Információs és Dokumentációs Iroda vezeti az ágazati központi kartonszolgálatot, irodalomkutatásokat végez, felvilágosítást nyújt, kiegészíti az anyaggyűjteményt, tájékoztatást állít össze a Szállításügyi Minisztérium és a Szállítási Tudományos Kutatóintézet vezető dolgozói és munkatársai részére.

Az Iroda 4 osztályból áll: a tájékoztatási, a külföldi irodalom feldolgozói és fordítási osztályából, a központi ágazati kartonszolgálatból és a központi műszaki könyvtárból.

Az Iroda létszáma 12 tudományos munkatárs.

Az Iroda kétféle tájékoztatást szolgáltat: a folyamatos tájékoztatást 420 szállítási és vegyes területi folyóirat figyelése alapján és az "Ekszpreszsz Információ"t a szállítás területén", amely 3 részre tagolódik: 1. rövid közlemények a nemzetközi szállítás kérdéseiről; 2. szemle a szállítás időszéri problémáiról; 3. új műszaki irodalom a szállítás fejlődéséről.

/P.S./

154

002.66:656.2

A Vasuti Szállítás Központi Műszaki-tudományos Tájékoztatási Intézete. - /Central'nij Insztitut Naucsno-tehnicseszkoj Informacii Zseleznodorozsnogo Transzporta/ - SZAVEL'EV, M.A. - Naucsno-Tehnicseszka Informacija, 8.sz. 1965.aug. p. 4-6.

A vasuti szállítás alapvető műszaki eszközeinek gyökeres rekonstrukciója a széleskörű villamosítás alapján szükségessé tette a tájékoztatási szervek jelentős átszervezését. Ezért 1963. végén létrehozták a Vasuti Szállítás Központi Műszaki-tudományos és Propaganda Intézetét, amelynek munkája három részre oszlik: a kiadói, a műszaki-tudományos propaganda, és a műszaki filmek részlegére, amely utóbbi a vasuti szállítás fejlesztésének főbb műszaki problémáit népszerűsíti.

A kiadói munkatervben, amely a legjelentősebb részt alkotja, a különböző kiadványok előkészítésén kívül előírányozzák az Intézetben feldolgozott információk tömörítési fokának meghatározását, kijelölik egyes műszaki kérdések szemlésszerű feldolgozását, a fordítási munkát stb.

Jelentős munkát folytat az Intézet a tájékoztatási anyaggyűjtemény létrehozása terén is. E tekintetben azonban nehézséget okoz a Vasuti Szállítás Központi Könyvtárának szervezeti különállása. Az Intézet szoros szakmai kapcsolatot tart fenn a szocialista országok hasonló területen működő központi intézeteivel.

Az Intézetben készült és kiadott főbb szolgáltatások: 1. broszúra-sorozatok és referáló kartonok; 2. a termelésbe bevezetett újítási javaslatok gyűjteményei; 3. Műszaki-gazdasági Tájékoztató Bülletenje.

/P.S./

Az információ szemantikai jellemzői. - /On the semantic characteristics of information/ - SHREIDER, Yu.A. - Information Storage and Retrieval, 2.k. 4.sz. 1965.aug. p. 221-233.

Az "információ" szónak szűkebb, matematikai értelmét SHANNON adta meg; ez azonban általános értelmezésére nem felel meg. Az információ az anyag ugyanolyan objektív tulajdonsága, mint a tömeg vagy az energia. Jellemzésére azonban kevés a statisztikai /mennyiségi/ meghatározás: ez nem tudja felmérni, hogy mennyi információt vesz át a felvevő az eredeti információból. Ha az információt azzal a változtatással határozzuk meg, amelyet a felvevő külső világról alkotott ismeretanyagában kelt, átlépjük a statisztikai modellek korlátait. Maga az átvétel közvetítőről történik: ez egy olyan analógiai tézaurusznak tekinthető, amely a külvilágról alkotható információk tára. Az átadható információnak a tézaurusz szempontjából szemantikai, a felvevőéből pragmatikus a jellege. Az információ végül a tézaurusz szemantikai információ-tartalmát, valamint a felvevő által átvett információ mennyiségét és értelmezését értjük.

/H.G./

Szöveg automatikus annotálásának egyik módszere. - /Ob odnom metode automaticeskzogo annotirovanija teksta/ - SZEVB0, I.P. - Naucno-Tehniceskzaja Informacija, 8.sz. 1965.aug. p. 32-34.

A tudományos közlemények számának szakadatlan növekedése egyre sürgetőbben veti fel az automatikus referálás és annotálás kérdését. A probléma még a kísérletezés stádiumában van, a fő módszereket az alábbiak jellemzik:

1. a szöveg statisztikai feldolgozása, majd a legnagyobb súlyt képviselő szavak és mondatok kiemelése;
2. a szöveg áttétele valamely információs-logikai nyelvre és azt követően formális műveletek segítségével a szövegből mondatok, vagy részmondatok kiválasztása a referátum számára;
3. meghatározott láncszemek kiemelése a szövegből, gyakran a szakkifejezéssel együtt, a támelem szerepében az annotáció felépítése céljából.

Az automatikus annotálás vázolt módszere szerint a szöveg egyes szerkezeti sajátosságait használják fel. E törvényszerűségek feltárására célszerű a szöveget egyszerűsített, szabványos mondatokra bontani. Az ilyen mondatok mindegyike alanyból, állítmányból és ezektől függő szavak csoportjaiból áll. Az automatikus annotálás feladata ezután az alanyi függő szócsoportok összeszámálása meghatározott szabályok szerint.

/P.S./

157

02:061.6:027.7

10 éves a berlini Humboldt Egyetem Könyvtártudományi Intézete:
Az intézet könyvtára. - /Zehn Jahre Institut für Bibliothekswissenschaft der Humboldt Universität zu Berlin: Die Bibliothek des Instituts für Bibliothekswissenschaft/ - WILLE, M. - Zentralblatt für Bibliothekswesen, 79.k. 11.sz. 1965.nov. p. 682-686.

1945-ben, amikor a könyvtár csak mint a szaktanfolyamok kézikönyvtára dolgozott, még mindössze néhány kötet művel rendelkezett. 1951-ben jelentkezett az a törekvés, mely a könyvtárat a könyvtártudományok központi könyvtárává kívánta fejleszteni. A könyvtár a Könyvtártudományi Intézet létrejöttével, 1955-ben indult gyors fejlődésnek. Az állomány egy része a Deutsche Staatsbibliothek állandó kölcsön-anyaga /kb. az állomány 2/3-a/. Az évi beszerzések az utóbbi években a saját állomány arányát egyre növelték: az évi gyarapodás 1000 kötet körül van, 3000 DM értékben. 60 könyvtárral van az Intézet könyvtára csereviszonyban. A gyűjtőkör felöleli a könyvtártudomány, könyvtártörténet, bibliográfia, dokumentáció, könyvtudomány, a határterületek és a marxizmus irodalmát. Alfabetikus és szisztematikus katalógusok állnak az olvasók rendelkezésére. Kiegészítésként a ZIID "könyvtárügy" című referáló kartonjait is beszerzik. - A szerző részletesen ismerteti a könyvtár használatát és perspektívát.

/V.P./

158

02:061.6.055

10 éves a berlini Humboldt Egyetem Könyvtártudományi Intézete:
Az intézet kiadói tevékenysége. - /Zehn Jahre Institut für Bibliothekswissenschaft der Humboldt Universität zu Berlin: Aus der Publikationstätigkeit des Instituts/ - NESTLER, F. - Zentralblatt für Bibliothekswesen, 79.k. 11.sz. 1965.nov. p. 680-682.

Az oktatási tevékenységet az Intézet megfelelő kiadványokkal kívánta alátámasztani, s ezért biztosítani kellett, hogy saját szükségletére kis példányszámban ilyen kiadványokat elő tudjon állítani. Az első kiadványok rotaprint eljárással 600 példányban készültek, majd pedig a Deutsche Staatsbibliothek biztosított nyomdai kapacitást nagyobb igényű és példányszámu kiadványok előállításához. - A kiadványok között először idegen nyelvű szöveggyűjtemények szerepeltek, majd pedig a külföldi irodalomból átvett szakszövegek gyűjteményei. Később rendszeres kiadványsorozatot indított az Intézet, melyben a szovjet könyvtártudományi eredményeket ismerteti német nyelven. E kiadványsorozat már túlnőtt az egyetem keretein és valamilyen német szakembernek jelentős támogatást jelent. 1966-tól kezdve a hallgatók diplomamunkái, az oktatószemélyzet disszertációi és a vendég-előadók előadásai is rendszeresen kiadott sorozat formájában nyilvánosságra kerülnek, legalább tömörítvény formában. Az Intézet egyes kiadványai a felsőoktatás kérdéseivel is foglalkoznak.

/V.P./

304

Terv orvosi könyvtárosok képzésére. - /Medical librarianship: A plan for future training/ - MANWARING, L.C.G. - Library Association Record, 67.k. 8.sz. 1965. p. 264-268.

A könyvtárosképzésben alapelv, hogy az elméleti oktatáson kívül nagy szükség van a gyakorlati oktatásra. A javaslat: az egyik egyetemen könyvtáros College-t kell létrehozni. A College-ba azokat vennék fel, akik már 6 hónapig dolgoztak könyvtárban. A College-ban 12 hónapig tartana az oktatás, melynek során a hallgató megismerkednék több könyvtártypussal is. Ezután választhatná meg, hogy milyen típusú könyvtárba kíván 6 hónapig gyakorlati munkára kerülni. Gyakorlata után térne vissza a College-ba, ahol 6 hónapos szakosító képzésben részesülne. Az összesen két és fél éves képzéssel elméletileg és gyakorlatilag felkészült orvosi könyvtárosokat nevelhetnének. Ennek alapfeltétele viszont a könyvtári munkák szabványosítása. A College-al egyidőben könyvtártudományi kutatóközpontot és mintakönyvtárat is létre kellene hozni.

/H.G./

Kölcsönzési igények mennyiségi elemzése és ennek hatása a selejtezésre és a többpéldányos beszerzésre. - /A quantitative measure of user circulation requirements and its possible effect on stack thinning and multiple copy determination/ - TRUESWELL, R.W. - American Documentation, 16.k. 1.sz. 1965. p. 20-25.

Az életképes könyvtári állomány azt kívánja, hogy az olvasók igényeinek megfelelő példányszámban kerüljenek új művek a könyvtárba és selejtezzék ki a már nem igényelt műveket. A monográfiák esetében a selejtezés alapja az, hogy egy meghatározott időszakban kölcsönözték-e a művet, vagy sem. A Northwestern University műszaki könyvtárában az utóbbi 8 évben nem kölcsönzött művek selejtezése után a kölcsönzők igényeinek 99 %-át ki tudták elégíteni. Néhány havi kölcsönzés elemzése alapján részletes felmérés nélkül előre becsülhető az így selejtezésre kerülő monográfiák mennyisége is. Több műszaki könyvtár esetében ez az állomány 20-40 %-át tette ki; az így előre becsült értéket a részletes elemzések később néhány tizedes hibahatáron belül igazolták is. Hasonló eljárással lehet meghatározni azt is, hogy egyes monográfiákból hány példányt kell beszerezni az igények gazdaságos kielégítésére. Bár a lyukkártyás feldolgozással gépesített elemzéseket monográfiákra vonatkozóan végezték, azok módszere periodikák esetében is alkalmazható.

/H.G./

Nem hagyományos dokumentumtipusok az angol Tudományos és Műszaki Nemzeti Kölcsonkönyvtárban. - /Non-standard material at the NLL/ - BARR, K.P. - Aslib Proceedings, 17.k. 8.sz. 1965. p. 240-245.

A könyvtárban a preprinteket - ha sorozaton belül sorszámmal van - folyóiratként kezelik, cím szerinti betűrendben; ha nincs sorszámmal, könyvként dolgozzák fel. A konferencia-anyagokat a megjelenő konferencia-jegyzékek szerint levelezéssel szerzik be. Lehetőség szerint ezeket is folyóiratként dolgozzák fel. Ezen kívül konferencia-indexet is kiépítettek, a több szempontú visszakeresésre. Ebben az egyes anyagok címének lényeges szavai alkotják a tárgyszavakat. Az indexet negyedévenként közre akarják adni. - Arra törekednek, hogy a kutatási jelentéseket szintén sorozatként kezeljék. Az USA AD és PB reportok külön állományegységet alkotnak: ezeket mikrokártyán kapják. Ujabbán az AEC és NASA kutatási jelentéseket is mikrokártyán adják közre. Az OTS reportokat viszont mikrofilmen kapja a könyvtár, erről RANK XEROX COPYFLO berendezésével készít szabad szemmel olvasható pozitívokat. Ezzel az olcsó, kölcsönzésre is alkalmas megoldással szemben a mikrokártya olvasó-nyomtatója drága kölcsönzési eljárás; a mikrokártyákat Diazo Copier berendezéssel célszerű másolni. - A fordítási gyűjtemény orosz forrásnyelvű anyagot tartalmaz. Az elkészült fordítások címét kiadványban adják közre.

/H.G./

162

025.17:608.3

A vállalati szabadalmi tár megszervezésének néhány kérdése. - /Nekotoriye voproszu organizacii patentnogo fonda predpriyatija/ - AL'BERT, V.E. - Naucsno-Tehnicseszkaja Informacija, 9.sz. 1965.szept. p. 11-12.

A vállalati szabadalmi tárat két részből érdemes felépíteni: a vállalat profiljának szigorúan megfelelő műszaki megoldásokra vonatkozó szabadalmak, és a határterületekre, a gyár profiljához csak távolabbról csatlakozó műszaki megoldásokra vonatkozó szabadalmak tárára. Az elsőt fénykép- és xerox másolatokból, a másodikat mikrofilmekből célszerű összeállítani, tekintettel arra, hogy az elsőt használják gyakrabban, és a munkát tudvalevőleg nehezíti, ha mikrofilm-olvasót kell használni, míg a második nagyobb voluménú, ritkábban használt anyagot tartalmaz, s így a mikrofilmrevétel gazdaságos, anélkül, hogy a használat szempontjából különösebb problémát okozna.

A szerző arra is javaslatot tesz, hogy a vállalati szabadalmi tájékoztatás során először ne fordítsák le a teljes szöveget, mivel az igen nagy szaktudással és jogi ismeretekkel is rendelkező fordítókat részben feleslegesen köt le, hanem csak a mindig megadott ábrákhoz biztosítsanak szóbeli fordítás formájában magyarázatot. A teljes fordítást csak a legszükségesebbnek ítélt, válogatott szabadalmakhoz kell megadni.

/V.P./

163

025.3:681.3

Számítógéppel készített katalógus Camdenban. - /The computer catalogue in Camden/ - MAIDMENT, R. - The Library World, 67.k. 782.sz. 1965.aug. p. 40.

A Camden-i közkönyvtárak katalógusát ma az ICT 1500-as számítógépével készíti, a jövőben saját ICT 1903-as számítógépükkel fogják összeállítani. Kéthetenként a kölcsönözhető könyvekről betűrendes szerzői kötetkatalógust állítanak össze. Négy hónaponként kumulatív szakkatalógus megjelentetését tervezik; ezt tárgymutató egészítik ki, amely az osztályjelzetekre utalna. A tárgymutató lánc-index eljárással készülne. Magát az osztályozást a Dewey-féle Tizedes Osztályozás - tehát nem az ETO! - 16. kiadása szerint végzik. A szerző kódolására 40 jelhely, a mű címének kódolására 80 jelhely, az osztályozásra a diakritikus jelekkel együtt 10 jelhely áll rendelkezésre. A számítógép kiíró egységének szövegét mikrofilmre veszik, majd Rank-Xerox berendezéssel másolják, és így küldik meg az egyes közkönyvtáraknak.

/H.G./

164

025.325:512.8

Matrixok alkalmazása tudományos közlemények hivatkozásainak elemzésére. - /An application of a type of matrix to analyze citations of scientific papers/ - American Documentation, 16.k. l.sz. 1965. p. 10-19.

Szakirodalmi közlemények tartalmi kapcsolata úgy is meghatározható, hogy egymásra való hivatkozásait elemzik. A módszer kialakítására először egy csoportba sorolt tudományos közlemények hivatkozásait mérték fel és írták fel bináris mátrixként: a sorok időrendben a hivatkozott, az oszlopok a hivatkozó közleményeket jelentették, a hivatkozott 1 - el, ennek hiányát 0-val jelölték. Így trianguláris mátrixot kaptak, amely a közlemények egyszeres vagy közvetlen kapcsolatát írta le. Az eredeti mátrix második hatványa a közlemények kettős kapcsolatát írja le abban az értelemben, hogy A közlemény kapcsolata kettős C közleménnyel, ha C B-re hivatkozik, amelyik viszont A-ra. Az egy csoportba sorolt közlemények hivatkozásainak mértékét a lehetséges és a tényleges hivatkozások hányadosa jelenti. Az ezt követő számítási lépés a különböző közlemény-csoportok hivatkozási mértékének meghatározása és összehasonlítása. A mátrixszámítás módszerével a csoportok között nemcsak az egyszeres, hanem a kettős, sőt - a mátrixok hatványozásával - a többszörös kapcsolatok is meghatározhatók.

/H.G./

165

025.47

Osztályozás a RANGANATHAN-féle kettőspontozással. - /Klasszifikacija pri pomosći dvoetocnija S.Ranganatana/ - BOGDANOVA, N.V. - Naucno-Tehniceszka Informacija, 1965. okt. p. 25-29.

Ismerteti a facet-osztályozás strukturáját. A fogalmak csoportosításának ez az elve lehetővé teszi a dokumentum tartalmának, valamint az egyes kifejezéseknek, hogy jellemzőit különböző megvilágításban is kifejezzék. - Az osztályozást mint információviszakereső-nyelvet fogja fel, s hangsúlyozza, hogy bár a facet-osztályozás

a gyakorlatban nem terjedt el, a legértékesebb alapanyagot képezi az információvisszakereső nyelvek kidolgozása esetén, mint az információk osztályozásának logikai rendszere. Ez az információvisszakeresési nyelv ugyanis természetes nyelvű szavakkal és szókapcsolatokkal dolgozik, és arra is biztosít eszközöket, hogy a fogalmak között mind a szintetikus, mind az analitikus viszonyokat kifejezzék. A természetes nyelvről a mesterséges nyelvre történő "fordítás" olyan "szótár" segítségével történik, melyben minden fogalom helye szigorúan rögzített, és minden fogalomhoz meghatározott kódot rendeltek.

/V.P./

166

025.5

A tájékoztató tevékenység kibontakozása a lalendorfi központi könyvtárban. - /Zur Entwicklung der Informationstätigkeit in der Zentralbibliothek Lalendorf/ - KÖSTER, J. - Bibliothekar, 19.k.8.sz. 1965. p. 813-815.

Ujabbán az általános gyűjtőkörű közkönyvtárakban is mind gyakrabban esik szó a tájékoztató tevékenységről. A lalendorfi központi könyvtárban 1965. januárjától működik tájékoztató központ. Ebben a könyvtáros természetesen csak irodalmi tájékoztatást adhat egy-egy témáról, nem pedig szakmai tájékoztatást. Az irodalmi tájékoztatásnak két fő formája van: egyik a folyóiratelemezés, vagyis az időszere politikai, gazdasági vagy kulturális vonatkozású cikkek címének vagy tárgyszavainak katalógus-szerű felfektetése; a másik kézikönyvtár kialakítása, amelyből valamennyi tudományterületen felvilágosítást kaphat a könyvtárostól az olvasó. A tapasztalatok azt mutatják, hogy egy központi közkönyvtár tájékoztató tevékenysége csak akkor hatékony, ha jól kiépített kölcsönzési hálózata van, amelynek könyvtárosai vállalkoznak a tájékoztatásban való részvételre: továbbítják az igényeket a központba, és a tájékoztatást az igénylőknek.

/H.G./

167

026:021.6

A szakkönyvtárak az egységesen felépített könyvtári rendszerben. /Die Fachbibliotheken im einheitlichen Aufbau des Bibliothekssystems/ - ARNOLD, W. - Zentralblatt für Bibliothekswesen, 79.k. 8.sz. p.461-466.

A közkönyvtárak számára tervezett regionális elv mellett a tudományos szakkönyvtárak hálózatának kialakításakor a szak szerinti kapcsolat elve is alapvető. Az egyetemi könyvtáraknak például mindkét rendszerbe bele kellene tartozniuk. A tudományos szakkönyvtárak hálózati-központi feladatai: központi könyvtári feladatok /központi katalógus, központi bibliográfiai szolgáltatás stb./; módszertani-irányító feladatok /állománygyarapítás összehangolása, a tájékoztató munka összehangolása stb./; könyvtárszervezési feladatok /könyvtárközi kölcsönzés szervezése stb./. A tudományos szakkönyvtáraknak ha-

tékony és szakzerű működésük biztosítására a tudományos és kutatóintézeteknél kellene lenniük. Ezekhez kellene tartozniok a dokumentáció szerveinek is. Az egyes tudományos szakkönyvtárakban központi szakkatalógus lenne, ide érkeznének be a szakterület folyóiratai; itt folyna az irodalomkutatások összeállítás és a tudományos szintű információs tevékenység, amely a dokumentációs szerv munkájának eredményeit is hasznosíthatná.

/H.G./

168

331.054.5:65.012.126

A műszaki-tudományos kiküldetések hatékonysága. - /Effektivnoszt' naucsno-tehnicsezkijh komandirovok/ - BLAGININ, V.Sz. - Naucsno-Tehnicsezkaja Informacija, 1965.okt. p. 6-7.

Felmérést végeztek az egyik kutatóintézetnél arra vonatkozólag, hogy az évről évre nagyobb számban biztosított kiküldetések, melyeket a tájékoztatás egyik leghatásosabb eszközének tekintenek, hogyan oszlanak meg a szakemberek csoportjai között és milyen eredményeket hoztak? Megállapították, hogy a kiküldöttek 56 %-a vezető mérnök, mérnök vagy technikus volt. A kutató-mérnökök 76 %-ban, a tervezők 9 %-ban, a technológusok 15 %-ban vettek részt a kiküldetésekben. A kiküldetésből visszatérve meghatározott formanyomtatvány kitöltése útján jelenteni kell a kiküldötteknek, hogy milyen konkrét munkában hasznosította tapasztalatait, és ez milyen konkrét eredménnyel járt? E jelentések ellenőrzése alapján megállapították, hogy a kiküldetések 40 %-a világosan kimutatható pozitív eredményt hozott, további 15 % esetében is biztos, bár nem ily kimutatható az eredmény. A kiküldetések 45 %-ának eredményei nem realizálódnak. A felmérések eredményeképpen javaslatot dolgoztak ki a kiküldetések hatékonyságának fokozása céljából.

/V.P./

169

62.001.8:791.43.05

Műszaki-tudományos filmek felhasználása az élenjáró termelési tapasztalatok propagandájára. - /Iszpol'zovanie naucsno-tehnicsezkijh kinofil'mov dlja propagandü peredovogo proizvodsztvennogo opüta/ - KRASZNOV, P.M. - Naucsno-Tehnicsezkaja Informacija, 8.sz. 1965.aug. p. 17-18.

A műszaki-tudományos propaganda egyik legeredményesebb és legszemléletesebb eszköze a műszaki film.

A Műszaki-tudományos Propaganda Leningrádi Háza a kiváló termelési tapasztalatok terjesztésére széles körben és sokoldaluan alkalmazza a műszaki filmeket. E filmeket hetenként 2-3 alkalommal vetítik és az esetek többségében ezekhez szemináriumok, felolvasások, konferenciák és a műszaki propaganda más formái kapcsolódnak. A Propaganda Háza évenként kétszer megrendezi a műszaki filmek fesztiválját és hónapját. A műszaki propaganda fenti intézménye 1964. márciusától kezdve a "Kinoprokat" területi irodájával közösen a leningrá-

di vállalatok mérnök-műszaki dolgozóinak részvételével az új műszaki-ismeretterjesztő filmekről szemlét tart. A Propaganda Háza az ajánlott filmekről havi bemutatót rendez, amelynek tervét eljuttatják a leningrádi vállalatokhoz és szervezetekhez. A tudomány, a technika eredményei, az élenjáró tapasztalatok propaganda hatékonyságának növelése céljából nem elég azonban csak a műszaki filmek bemutatása, hanem szükséges azok megvitatása és konkrét intézkedések megtétele az új technika bevezetésére. Az erre vonatkozó ajánlások kidolgozásába be kell vonni a gyárak vezető mérnökeit, a közgazdászokat és más szakembereket.

/P.S./

170

651.926.011.54+025.5.011.54

A matematikai nyelvészet, gépi fordítás és a műszaki-tudományos információk feldolgozásának problémái. - /Matematicheskaja lingvisztika, masinnuj perevod i problemu obrabotki naucsno-tehniczeszkoi informacii/ - APRAPOV, M.V. - BORCEV, V.B. - SREJDER, Ju.A. - Naucsno-Tehniczeszkaja Informacija, 1965.okt. p. 30-33.

Az ország gazdasági életében alapvető szerepet játszik az "információs potenciál". Az információk feldolgozásának eszközeit két nagy csoportra lehet osztani: az egyikbe a tisztán technikai jellegű eszközöket lehet sorolni, a másikba a műszaki-tudományos információk feldolgozásának módszereit. Ismertetik azokat az eredményeket, melyeket az utóbbi csoportba eső matematikai nyelvészet terén a Szovjetunióban értek: a nyelvi modellek létrehozatalát, az orosz nyelv szintaktikus strukturájának formális leírása, a programnyelvek grammatikai leírása stb. terén elért haladást, mely azonban még nem hozott döntő gyakorlati jellegű eredményt a gépi fordítás operatív bevezetését illetően. Hasonló a helyzet a gépi osztályozás terén is. Lehetőség van azonban arra, hogy a gyakorlatban: a közbenső eredményeket is hasznosítsunk: az idegen nyelvű szöveghez annyi magyarázatot, szöszedetet stb. lehet adni, ami a szöveg emberi erővel történő lefordítását, megértését már rendkívül könnyűvé teszi. Hasonlóképpen konkrét eredményt jelentenek a melléktermékként megszülető tézauruszok is. Általában a gépi fordítással kapcsolatos a tájékoztatás gépesítése is: a természetes nyelvű szöveget gépi nyelvre kell fordítani.

/V.P./

171

651.926.011.54:809.51:801.561.3

Az alany feldolgozása a kínai nyelvről történő gépi fordítás esetén. - /Obrabotka podlezsascego pri masinnom perevode sz kitajszkogo jazuka/ - NIKITINA, T.N. - Naucsno-Tehniczeszkaja Informacija, 1965.okt. p. 37-39.

A kínai mondatok automatikus analízise során különös nehézséget jelent az alany megtalálása és értelmezése. Ennek oka részben az, hogy az alannak nincs semmilyen jelzése, részben pedig az alany

310

szerkezetének bonyolultsága, kettőzésének lehetősége, az állítmányhoz viszonyított helyzetének változása. Sorra veszi azokat a nyelvészeti tényeket, amelyekből ki lehet indulni a szöveg automatikus analízise során: rámutat arra, hogy az alanyok az állítmányhoz viszonyított lehetséges helyzetét csak az állítmányban szereplő ige osztályának ismerete alapján határozhatják meg, valamint arra, hogy az igeek aszerint is osztályokba sorolhatók, hogy milyen típusu alanyal együtt fordulhatnak elő. Elvont állítmány is előfordul, ami megkettőzi az alanyt, s nem csupán megismétli, hanem jobban megvilágítja, módosítja is azt. Az alany nélküli mondat csaknem sohasem kezdődik igei állítmánnyal, hanem előjárás szerkezettel vagy megszólítással.

/V.P./

172

651.926.011.56:801.55

Morfológiai elemzés a gépi dokumentációban. - /L'analyse morphologique en documentation automatique/ - COYAUD, M. - La traduction automatique, 5.k. 3.sz. 1964.szept. p. 59-62.

A cikk célja annak "bizonyítása", hogy külön a gépi dokumentálás számára készített morfológiai elemzés egyszerűbb és olcsóbb, mint a gépi fordítás számára készített morfológiai elemzés felhasználása a gépi dokumentálásban. E cikk a SYNTOL nevű automatikus dokumentációs nyelv kikísérletezésének egyik terméke.

Az automatikus dokumentálás "párbeszéd" egy automatával, amely képes a dokumentumok bizonyos tömegét elemezni. A kérdések formája minimálisan - és ebben az esetben is - a kulcs-szavak sorozata, különösebb szintaxis /mondattan/ nélkül. Ez a bemutatandó rendszer csupán rövid szövegeket /címeteket, kivonatokat/ képes feldolgozni, tehát teljes cikkeket és könyveket nem, éppen ezért bizonyos nyelvtani alakokkal /pl. tegező alakok stb./ eleve nem kell számolnia.

Előzetesen eldöntendő nyelvészeti kérdés: valamennyi ragozott alakot külön szótári tételnek tekintsenek-e, vagy csupán a töveket /alap-alakokat/, s ezeket lássák el ragozási /pontosan: raglevélasztási, elemzési/ szabályokkal. Kompromisszumos megoldást választottak: a produktív /durván szólva "szabályos típusu"/ töveket kódolták csupán, a nem produktívakat /"rendhagyókat"/ pedig alakonként vitték a szótárba. A raglevélasztás azonban hangsúlyozottan nem grammatikai információk megszerzésére törekszik, hanem csupán a szótári egységeket kívánja azonosítani.

Az alaktani kódolás két részből áll: az egyik a francia főnevek, melléknevek és prepozíciók kódolása; a másik a francia ige kódolása. A bemutatott példák a francia írott nyelvre alapulnak. /A kódolás a lyukkártyák zónái szerint olvasható is./ A szerző / - hihető - A ref./ állítása szerint ez a fajta eljárás elegendő a francia másodlagos dokumentumok automatikus elemzésének céljára. Sőt még azt is tervezték, hogy bizonyos alakingadozásokat és tipikus helyesírási hibákat is előre belekalkuláljanak a programjukba.

/Sz.Gy./

Szakfordítók Svédországban. - /Professional translators in Sweden/ - AUERBACH, H. - Babel, 11.k. 4.sz. 1965. p. 175-178.

Az északi országok között a szakfordítók helyzetét illetően lényeges különbségek vannak. Míg Dániában és Norvégiában már hosszú évtizedekkel ezelőtt megtörtént a szakfordítók helyzetének jogi szabályozása, addig sem Svédországban, sem pedig Finnországban a mai napig nem került sor ilyen szabályozásra. Az "Engedélyezett Fordítók Szövetsége" Svédországban 1932-ben alakult meg. A fordítói hivatás gyakorlásának szabályozása Svédországban nem alapul törvényen, hanem egyes városi tanácsok és a Svéd Kereskedelmi Kamara kezdeményezésére kialakult gyakorlaton. A fordítói tevékenység gyakorlásának engedélyezése írásbeli vizsgához van kötve. A fordító pályán nincs zártszám, de a vizsga nehéz. Háromféle szöveget kell idegen nyelvről svédre és svédről idegen nyelvre lefordítani: az első általános, a második jogi, a harmadik műszaki vagy tudományos szöveg. Vizsgákat évente egyszer tartanak, s a jelentkezőknek kb. 10%-a vizsgázik eredményesen. A vizsgaszövegeket a Stockholmi Kereskedelmi Kamara állapítja meg. Az engedélyezett fordítók száma Svédország területén megközelíti a 200-at. Rendszeres fordítóképzés nem folyik, a szakfordítók a szükséges ismereteket általában egyetemi tanulmányaik során és a gyakorlatban sajátították el. A szakfordítók nagy része ezt a tevékenységet általában mellék munkaként folytatja. A fordítók díjazására a Stockholmi Kereskedelmi Kamara maximális díj-szabást állapított meg. A díj-szabás a szövegeket két fő csoportba: az "általános" és a "különösen nehéz" szövegek csoportjába sorolja. További szabályozás történt nyelvterületek szerint; a legalacsonyabb az angol, francia és német, közepes a finn, olasz és spanyol, s a legmagasabb a holland, portugál, román, orosz, lengyel, egyéb szláv nyelvek és a magyar nyelv díjazása. A díjtétel "általános" szövegeknél 12-13-14, "különösen nehéz" szövegeknél 18-19-20 svéd korona, 100 szavanként. Sürgős munkákért 50 %-ig terjedő pótdíjat fizetnek.

/G.I./

A kódolás tudományos elemzése. - /A scientific examination of codification/ - GURNEY, F.R. - Indexer, 4.k. 3.sz. 1965. p. 67-81.

Az indexelés, az osztályozás és a kódolás egységet alkot. A kód maga jelcsoport, amelyben minden jel az általa jellemzett dokumentum bizonyos paramétereivel meghatározott vonatkozásban áll. A kódolás alapja, hogy 1. egy tár két egyedének ne legyen azonos jele, és egy tár mindegyik egyedének csak egy jele legyen; 2. ennek megvalósítására egy egyednek csak egy elnevezése legyen. A NATO kódrendszerében a 13 jeles kód 4, 2, 3 és 4 jelből álló jelcsoportokra oszlik. Ennek a rendszernek hibája, hogy csak hat jelpárnak van külön jelentése, mivel egy-egy összefoglaló fogalomhoz tiznél több egyed tartozik, s így ezek jelszükséglete meghaladja egy jelhely kapacitását. Az UNESCO

Product Classification termékjegyzéke a KOMPASS; ez 35 000 gyártmányt és szolgáltatást tart nyilván. Ennek kódja három jelpárból áll, és szakkifejezései öt nyelvűek - ezért többnyelvű szótárként is használható. A Brisch osztályozórendszer 9 osztályba csoportosítja egy iparvállalat egész termelési rendszerét; az első jel után következő jelek mindegyike a termékek vagy termelési folyamatok meghatározott tulajdonságát jelzi. A kódok hibaelemzése azt mutatja, hogy a számjeles kódoknál háromszor annyi a hiba, mint a betűjeles kódoknál.

/H.G./

175

778.1:061.3/52/

A Nemzetközi Mikrográfiai Kongresszus célja az információk cseréje. - /Information exchanges aim of International Micrographic Congress/ - The National Micro-news, 76.sz. 1965.jun. p. 227-231.

A mikrofilm technikával és fejlesztési lehetőségekkel először foglalkozott világtalálkozó 1965. november 17-18-19-én Japánban, Tokióban. 24 előadás és számos hozzászólás hangzott el, és magas színvonalú kiállításon mutatták be a legújabb berendezéseket. Az előadók foglalkoztak a mikrofotográfia Japánban elért legújabb eredményeivel, a szolgáltató /bérmunkában dolgozó/ vállalatok felállításának kérdéseivel, az ezüst-halogen eljárások jövőjével, a diazo-eljárások fejlődésével. M.L.SUGARMAN a mikrofilmes információ tároló és visszakereső berendezésekről adott áttekintést, L.B.JEWETT a mikrofilmes oktatásban történő felhasználásáról számolt be. K.YAMAJI előadása szerint a világszerte ismert japán Canon cég Kalvar filmet és mágneses memóriát használ az információk visszakeresésére szolgáló ujonnan kifejlesztett rendszerében. A mikrofilmek televízióban betöltött növekvő szerepéről W.NOVAK beszélt. Az előadók beszámoltak a mikrofilm kiadói munkában történő felhasználásáról, valamint arról is, hogy telefonkönyvek helyettesítésére használnak kereső-automatikával ellátott mikrofilmes berendezéseket, ha az ország nagy telefonsűrűsége miatt a számos telefonkönyv kezelése már nehézkessé válik.

/V.P./

176

778.14:744:62

Mérnöki adatok mikrofilmezése: megtakarítás és ésszerűsítés. - /Microfilming engineering data is dollars and sense management/ - KINNEY, R.H. - Reprographics, 3.k. 5.sz. 1965.okt. p. 18-21, 48-49.

A TRW Systems a mérnöki adatok /tervek, rajzok stb./ fénymásolása helyett azokat mikrofilmre viszi. A központi laboratórium gyűjti és tárolja az eredeti anyagokat, és készíti el azokról a mikrofilmet ill. az ablakos lyukkártyát. Ezt a vállalat kutató, tervező és gyártségeiben létrehozott ún. alközpontok kapják meg, amelyeket mikrofilmolvasóval, elektrosztatikus mikrofilm nagyítva-másoló berendezésekkel, lyukkártyaválogató gépekkel stb. szereltek fel. Ezek a mikrofilmeket a már csak mikrofilmolvasóval felszerelt olvasóállomásokra

küldik, ahol a műszakiak eldönthetik, hogy milyen mikrofilmekről van szükségük munkájukhoz az alközpontból beszerezhető nagyított pozitív másolatokra is. A rendszer előnye: 1. a gyors adattovábbítás; 2. az, hogy a központi laboratórium minden dokumentumot szakszerűen és gondosan őriz meg; 3. a dokumentumokról csak akkor készül 1:1 arányú másolat, ha arra valóban szükség van. Az effektív költségmegtakarítás 1964-ben 300 000 dollár volt.

/H.G./

177

801.3/48/

Megjegyzések a szótárakról és a szótárszerkesztésről, különös tekintettel a skandináviai helyzetre. - /Some notes on dictionaries and dictionary-making, with particular reference to conditions in Scandinavia/ - GOLLBERG, I.E. - Babel, 11.k. 4.sz. 1965. p. 168-174.

A cikk írója - rövid történeti visszpillantás után - felsorolja az északi országokban megjelent kiemelkedőbb szótárakat, majd összegezi az ő szerkesztésében napvilágot látott svéd-angol műszaki szótár összeállítása során szerzett tapasztalatait. A szótár anyagának összegyűjtésén és a szerkesztésén 25 évig dolgozott. Az angol szótár megjelenését különösen szükségessé tette az a körülmény, hogy a szótár összeállításának időszakában a svédországi fordítók - megfelelő szótár hiányában - igen nehéz körülmények között dolgoztak. Véleménye szerint a szótárszerkesztőnek igen nagy mértékben kell az ún. élő forrásokra, tehát az üzleti és hivatalos okmányokra, kutatási jelentésekre támaszkodnia. Fel kell továbbá használnia a legfontosabb műszaki folyóiratok és az újabb szakkönyvek anyagát is. Nem hagyhatja figyelmen kívül a napilapok és az általános jellegű heti és havi sajtótermékek közleményeit sem. Ilyenek pl. angol-amerikai viszonylatban a "The Economist", "Time", "Life", "New York Times", "New York Herald Tribune". Fel kell használnia forrásként a nemzetközi nyelvészeti kiadványokat /Babel, Lebende Sprachen, The Linguist stb./ is. - A cikk írójának a svéd-angol szótár szerkesztésekor az volt a fő célja, hogy jól használható gyakorlati segédeszközt adjon a fordítók és a szótárt használó egyéb szakemberek kezébe. Figyelemmel volt a szerkesztés során arra, hogy az angol nyelv szókincse a svéd nyelvénél sokkal nagyobb, ugyanakkor azonban tekintettel kellett lennie az előirányzott terjedelem által megszabott korlátokra is. A szótár betűtípusának megválasztásánál elsősorban a jó olvashatóság volt irányadó. Végül közli az általa legjobbnak tartott általános szótárak jegyzékét.

/G.I./

178

801.56:802.0

Nem-projektív strukturák osztályozásával kapcsolatos tapasztalatok. /Előzetes jelentés az angol nyelv gépi grammatikájának összeállításával kapcsolatos munkálatokról./ - /Opüt klasszifikácii nep-roektivnuh szstruktur. /Predvaritel'noe szoobscsenie o rabotah po szosztavléniju masinnoj grammatiki anglijszkgko jazúke./ - KAREVA, N.E.-

314

Naucsno-Tehnicseszkaja Informacija, 1965.okt. p. 34-36.

Az angol nyelv gépi grammatikájának tanulmányozása céljából a VINITI-ben számítógép-technikával kapcsolatos szakszövegeket dolgoztak fel. A folyamatos szöveget a mondatokat elválasztó jeleknél részekre osztották: így 10 000 un. strukturát kaptak. Az egyes strukturákon belül nyilakkal ábrázolták grafikus formában a vonzatokat, szavak közötti nyelvtani kapcsolatokat. Egy szóhoz több vonzat feltüntetését is megengedték a komplex kapcsolatok kifejezésére. Megszámozták azon strukturák számát, melyek esetében a kapcsolatokat kifejező nyilak keresztezték egymást /nem-projektív strukturák/, s azt találták, hogy teljes számuk 620, vagyis 6.2 %, ami azt jelenti, hogy elhanyagolásukra nincs lehetőség. Az ilyen strukturák száma a különböző szerzők művei esetében különböző. Az esetek 3 csoportra oszthatók: 1. egynemű tagok fordulnak elő a mondatban, 2. fordított összehasonlítást tartalmazó mondat esetében, 3. az angol nyelv sok esetben szigorú szórendje következtében.

/V.P./

179

808.2:801.11

Az orosz ábécé jeleinek megoszlási jellemzői. - /Nekotorie karakterisztiki raszpredelenija szimbolov rosszkogo alfabita/ - KURBAKOV, K.I. - Naucsno-Tehnicseszkaja Informacija, 9.sz. 1965.szept. p. 41-46.

Közi a 3000 leggyakrabban előforduló orosz szó statisztikai vizsgálatának eredményeit. A munkát a gépi feldolgozás előkészítésekként kellett elvégezni. Összesen mintegy 25 000 szót tartalmazó szakszövegekből válogatták össze a szavakat, melyek alapján a következőket állapították meg: Az orosz nyelvben sem a túl hosszú, sem pedig a túl rövid szavak nem túl gyakoriak, az átlagos szóhosszuság 8.68 betű, a 19 betűnél hosszabb szavak száma elenyésző. A leggyakoribb betű az o, majd az e és i, az a és t következik. A vizsgálatot a Háború és béke, valamint egy kb. 30 000 szót tartalmazó gyakorisági szótár alapján is elvégezték, és igen jó egyezést találtak. A kezdőbetűk gyakoriságát elemezve, ugyancsak a fenti források alapján, a p betű bizonyult leggyakoribbnak, az i és sz szempontjából elég nagyok az eltérések, de mindenesre a v és sz kezdetű szavak a leggyakoribbak a p betűs szavak után. A szóvégződést tekintve a j és a lágyjel a leggyakoribb. A táblázatok és diagramok még további részletes adatokat adnak a fentiekkel kapcsolatban.

/V.P./

180

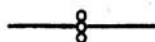
808.2:801.56

Orosz tőmondatokkal kapcsolatos számítások. - /Iszcsiszlenie, porozsadauscse jadernüe russzkie predlezsenija/ - LOMKOVSKAJA, M.V. - Naucsno-Tehnicseszkaja Informacija, 9.sz. 1965.szept. p. 37-40.

Egy cikksorozat második része, melynek során a szerző az orosz nyelv modelljét építi fel. A modell lényege a mondatok családja for-

májában történő ábrázolása, rámutatva a szóformák közötti kapcsolatokra. A munka első részében az általános alapelvek tisztázása történt meg, valamint az un. Sz-típusu családfa fogalmát vezette be, foglalkozva a bővítés és csökkentés kérdéseivel is. A munka második része a T-típusu családfával foglalkozik, amely esetben minden kifejezés a szóformák bizonyos sokaságát jelöli. Példák kapcsán bemutatja az orosz tómondatoknak megfelelő családfák meghatározásának módját, majd pedig a családfákat rövid láncokká alakítja át. Azután az U-típusu családfákkal foglalkozik, azok meghatározását, valamint az Sz-típusu és U-típusu családfák közötti kapcsolatot adja meg. A számítások formális szabályait ismerteti, és megadja részletes magyarázatokat. A pontos magyarázathoz szükséges táblázatokat azonban helyszűke miatt nem közli.

/V.P./

ELKÉSZÜLT FORDÍTÁSOK

001.814.2

651.838

259357

Az adatvisszakeresés megoldatlan problémái. /The unsolved problems of information retrieval./ - FAIELLO, S. - Systems Management, 1963. p. 30-31, 38-40. f:9.

001.816

659.123.1

257868

Az információközlés alapproblémái. /Essential communication./ - McLAUGHLIN, G.H. - Kongresszus. United Nations Conference. AREAS. 1962. New York. p. 14. f:15.

002.6:659.25:026

260465

A tudományos tájékoztatás kapcsolata a könyvtárüggyel és a bibliográfiával. /Vzaimosv'jaz' naucnoj informacii sz bibliotecsnum delom i bibliografiej./ - MIHAJLOV, A. I. - Szovetszkaja Bibliografija, 2.k. 90.sz. 1965. p. 6-12. f:14.

002.6/439/:659.2

259035

Műszaki, tudományos és gazdasági tájékoztatás időszeri problémái Lengyelországban. /Aktualne problemy informacii naukowo-technicznej i ekonomicznej w Polsce./ - PIRÓG, W. - Aktualne Problemy Informacji e Dokumentacji, 10.k. 3.sz. 1965. márc. p. 5-10. f:21.